

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.324>**Т. А. Латковська**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»,
orcid.org/0000-0003-3159-5994

А. Д. Гриб

студентка III курсу
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0003-4923-1910

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВУ СФЕРУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ КУЛЬТУРУ

У статті досліджується впровадження інформаційних технологій у фінансово-правову сферу та обґрунтовується їх вплив на правову культуру. Наголошується, що сучасні зміни та реформи, що мають місце в світі, в соціально-економічному і правовому житті кожної країни, у свою чергу, викликають необхідність в правовому упорядкуванні тих питань, які мають вплив на вирішення завдань наближення системи управління державними фінансами до найкращих світових практик. Для розвитку системи управління державними фінансами, реформування якої відбувається на даний час, потрібне запровадження ефективної системи управління інформаційними технологіями, в умовах підвищеної значущості яких важливим питанням постає визначення сучасного стану правової культури.

Встановлюється, що в умовах цифровізації економіки відбувається ускладнення фінансової діяльності, у сферу якої широко впроваджуються інформаційні технології.

Аргументується те, що враховуючи радикальні зміни у соціально-економічній, політичній та інформаційних сферах, які зумовлюють зміну правового мислення та правової поведінки, виникає необхідність адекватного реагування на ці зміни правовими способами через правове виховання та підвищення рівня правової культури. Розкривається поняття правової культури, визначаються її основні ознаки, аналізуються особливості впливу інформаційних технологій на правову культуру.

Зауважується, що в даний час успішне вирішення економічних, політичних, соціальних та інших завдань неможливе без підвищення правової культури суспільства, виховання у кожного громадянина глибокої поваги до закону. Робиться висновок, що сьогодні всі зусилля мають бути спрямовані на досягнення значного прогресу в розбудові системи управління державними фінансами для забезпечення її відповідності вимогам сучасної ринкової економіки та пріоритетам розвитку України.

Ключові слова: інформаційні технології, правова культура, державні фінанси, фінансова діяльність.

Latkovska T. A., Hryb A. D. INTRODUCTION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE FINANCIAL AND LEGAL SPHERE AND THEIR IMPACT ON LEGAL CULTURE

The article examines the introduction of information technology in the financial and legal sphere and substantiates their impact on legal culture. It is emphasized that the current changes and reforms taking place in the world, in the socio-economic and legal life of each country, in turn, necessitate the legal regulation of those issues that affect the tasks of bringing public finance management closer to the best in the world practices. The development of the public financial management system, which is currently being reformed, requires the introduction of an effective information technology management system, in conditions of increased importance which is an important issue in determining the current state of legal culture.

It is established that in the conditions of digitalization of economy there is a complication of financial activity in which sphere information technologies are widely introduced.

It is argued that given the radical changes in socio-economic, political and informational spheres that cause changes in legal thinking and legal behaviour, there is a need to adequately respond to these changes in legal ways through legal education and raising legal culture. The concept of legal culture is revealed, its main features are determined, the peculiarities of the influence of information technologies on legal culture are analysed.

It is noted that currently the successful solution of economic, political, social and other problems is impossible without improving the legal culture of society, educating every citizen to have deep respect for the law. It is concluded that today all efforts should be made to achieve significant progress in building a public financial management system to ensure its compliance with the requirements of the modern market economy and development priorities of Ukraine.

Key words: information technologies, legal culture, public finance, financial activity.

У сучасному суспільстві, пов'язаному з глобальними трансформаційними процесами і викликами часу, потрібні наукові зусилля щодо

створення категоріально-понятійного апарату, за допомогою якого будуть відображатися такі процеси та виклики, здатні пояснювати виникаючі

соціальні реалії, зумовлені новою хвилею технологічних інновацій, та запропонувати вирішення нових економічних і політичних проблем. Юридична наука не є виключенням, відчуваючи гострий дефіцит понять, за допомогою яких можна було б досліджувати процеси, що відбуваються у правовому розвитку країни. Якщо говорити про ринкові відносини, то їх формування вимагає необхідність знаходження нових методів впливу на суспільні процеси, використовуючи ті інструменти, правове регулювання яких здійснюється нормами відповідних галузей права. Враховуючи те, що в умовах цифровізації економіки відбувається ускладнення фінансової діяльності, яка охоплює не тільки державну сферу, а й сферу недержавних організацій, підприємств різних форм власності, у фінансову сферу широко впроваджуються інформаційні технології.

Відмітимо, що сам термін «інформаційні технології» можна зустріти у величезній кількості текстів різного рівня, використання якого знаходиться як у наукових роботах, так і нормативних документах. З метою ефективного та стратегічного управління інформаційними технологіями та реалізації Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [1] був утворений Комітет з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами [2]. Метою діяльності Комітету визначено побудову сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для подальшого цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами.

Досліджуючи термін «інформаційні технології» необхідно, насамперед, розглядати його зміст, а це набір суттєвих ознак, що складається з двох груп: ознак, що успадковуються від визначального поняття, та видових ознак. Оскільки визначальним поняттям є «технологія», то зазначимо, що її розглядають як систему взаємозв'язаних способів опрацювання матеріалів та прийомів виготовлення продукції у виробничому процесі [3, с. 1245], тоді як «інформація» це будь-які відомості або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4, с. 24].

Інформаційні технології розглядають як сукупність методів, процесів і способів, що використовуються для збору, зберігання, обробки і поширення інформації. В даний час діяльність людини стала сильно залежати від цих технологій, які, у свою чергу, потребують постійного розвитку. Так, наприклад, сьогодні актуальне питання про інформаційні технології в освіті України, адже з кожним роком з'являються нові спеціальності та напрямлення у вищих навчальних закладах, у яких є свій особистий сайт.

Водночас, на етапі суспільного розвитку, при появі нових видів фінансово-правових відносин, які є виключно важливими для життєдіяльності всієї держави, да і навіть при процесах модернізації сучасної держави, важливим питанням постає визначення сучасного стану правової культури в умовах підвищеної значущості інформаційних технологій.

Інтенсивний розвиток інноваційних технологій відкриває перед суспільством нову парадигму впливу інформаційних технологій на процес розвитку правової культури. Впроваджуючись у фінансово-правову сферу, інформаційні технології збагачують один одного, стають основними атрибутами інноваційного розвитку сучасного суспільства та набувають колосального значення у всіх сферах суспільного життя, включаючи правову реальність та, зокрема, правову культуру.

Сьогодні спостерігається зростання інтересу з боку юридичної науки до проблем правової культури як фактора перманентного розвитку державності і порядку в суспільстві. Від рівня правової культури суспільства залежить ступінь прогресивності правових норм і юридичної діяльності.

Правова культура – це якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні досконалості правових актів, правової та правозастосовної діяльності, правосвідомості та правового розвитку особистості, ступеня свободи її поведінки та взаємної відповідальності особистості та держави.

Стан розвитку суспільства та держави значною мірою залежить від рівня цілеспрямованого процесу формування правосвідомості та правової культури членів суспільства [5].

Враховуючи радикальні зміни у соціальній, економічній, політичній, інформаційних сферах, які зумовлюють зміну правового мислення та правової поведінки, виникає необхідність адекватного реагування на ці зміни правовими способами через правове виховання та підвищення рівня правової культури. Розвиток громадянського суспільства, правової держави безпосередньо залежить від членів даного суспільства (від громадян даної держави), оскільки інтегральною характеристикою правового розвитку суспільства загалом, так і особистості кожного виступає правова культура. Правове виховання має закріплювати ціннісні ідеали та правову культуру і справляти відповідний вплив на суб'єктів правовідносин, в тому числі і фінансово-правових. Виховну функцію фінансово-правової норми визначають як напрям правового впливу фінансової норми на індивідуальну та суспільну свідомість суб'єктів фінансових правовідносин; який полягає у формуванні правосвідомості та правової культури.

Розглядаючи саме поняття «правова культура» можна зробити висновок, що воно має багато

різних значень, які містять культуру дії самого права, відповідність правовим стандартам гуманізму, верховенства права, внутрішнім традиціям, звичаям. Серед основних функцій правової культури визначають: напрям необхідного впливу на об'єктивну правову реальність; потреби соціально-правового розвитку суспільства; процес правового впливу на об'єктивну правову реальність (активність дії права); риси динамічного та статичного регулювання суспільних відносин через користування правовим інструментарієм.

Можна стверджувати, що реалізація мети, проголошеної у Конституції України, як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (стаття 1) [6] залежить від різних елементів, серед яких – наявність високого рівня правової свідомості та правової культури.

Побудова правової держави та громадянського суспільства вимагають нових підходів у вирішенні фундаментальних проблем правової теорії, формуванні моральних та правових ідеалів суспільства та високої правової культури в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій.

Світ цифрових технологій, в який ми входимо, це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї існуючої правової та соціально-політичної реальності. Стрімко захоплюючи плацдарми для наступу, інформаційні технології стають найважливішим фактором економічного зростання економіки будь-якої країни і взагалі є сучасним трендом розвитку.

Культура (від латинського *cultura* – обробляю) – форма людського існування у його творчій та речовій активності. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «культура» трактується як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [3, с. 472]. Необхідно відмітити, що поняття «культура» по відношенню до людини вперше було уживано давньоримським мислителем Цицероном і означало розвиток людського духу [7, с. 16].

Німецький юрист, автор робіт з історії та філософії права, фінансового та бюджетного права, доктор юридичних наук, професор Віденського, Базельського університетів Георг Еллінек писав, що бідність та багатство народу визначають ступінь культурності держави [8].

Наукові погляди на культуру прийнято поділяти на три групи: антропологічні; соціологічні; філософські. При антропологічному аналізі культура сприймається як сукупність всіх благ, створених самою людиною. Соціологічний підхід трактує культуру як суму духовних цінностей. При філософському підході культура сприймається як самостійний феномен соціального життя.

Поняття культури використовується у різних науках. Розглядаючи культуру в площині пра-

ва, можна стверджувати про існування різних підходів до розуміння «правова культура». Так, у підручнику під редакцією Ю.М. Оборотова зазначено, що поняття «правова культура» завжди передбачає оцінку якості правового життя того чи іншого суспільства та порівняння його з найбільш розвиненими правовими зразками, ідеалами та цінностями. У структурі правової культури розрізняють ідеологічний елемент; рівень розвитку правової діяльності (багато в чому залежить від рівня розвитку та якості правотворчої діяльності по створенню законодавчої основи життя суспільства); рівень розвитку системи юридичних актів [9, с. 168-169].

Аналізуючи різні підходи до визначення правової культури, слід зазначити, що вчені визначають правову культуру через категорію «цінність» (прямо чи опосередковано, але «цінність» є ядром даної конструкції); через призму правових знань та вмінь; через призму історичної, національної дійсності.

Правова, так само як і будь-яка інша культура подібно до науки і освіти в міру розвитку людської цивілізації та розширення зв'язків між народами все більше набуває національних рис.

Так, розглядаючи правову культуру не тільки у соціологічному плані, а й як явище юридичного, філософського, культурологічного та іншого порядку, дослідники акцентують увагу на тому, що правова культура – «це передусім система цінностей і норм, що укорінилися у свідомості й мотивації, обумовлених поведінкою індивіда і виражених у традиціях, стилі взаємовідносин між особистістю та правом» [10, с. 10].

Стан суспільних відносин залежить від того, наскільки суспільство та особистість поважають правові цінності та віддають пріоритет правовому підходу у вирішенні правових та економічних питань.

Виділяючи особливості правової культури, зауважимо, що, по-перше, вона є складовою і разом з тим різновидом загальної культури людства, створюваної та розвинутої поколіннями, які змінюють одне одного. Формування та розвиток правової культури є дуже складним і довготривалим процесом.

По-друге, правова культура як соціальне явище формується і супроводжується не природним шляхом, а лише людьми. Немає сумніву в тому, що правова культура немислима без людини та її діяльності, без прогресивної спрямованості цієї діяльності та передового мислення, адже вона, будучи соціальним явищем, охоплює собою усю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності у її фактичному функціонуванні та розвитку [11, с. 381].

По-третє, виступаючи у вигляді сукупності правових цінностей, вироблених людством протягом багатьох століть та тисячоліть, правова куль-

тура характеризує якісний стан правового життя суспільства, яке виражається на досягнутому рівні правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності державних органів, рівні законності та правопорядку країни, ступеня гарантованості конституційних та інших прав і свобод громадян.

По-четверте, правова культура, наприклад, законодавця, матеріалізується у прийнятих ним нормативно-правових актах.

По-п'яте, правова культура, характеризуючи насамперед ціннісний зріз правової дійсності, за своєю природою є значною мірою оціночним феноменом. Маючи оціночний і водночас ціннісний характер, правова культура як соціальне явище, що має досить яскраво виражену мету, охоплює собою лише позитивні, ціннісні компоненти правової дійсності, у тому числі діяльності суб'єктів права – юридичних та фізичних осіб.

Наголошуючи на активній ролі правової культури та її величезній значущості для нормальної життєдіяльності суспільства та держави, вчені не безпідставно зауважують, що в даний час успішне вирішення економічних, політичних, соціальних та інших завдань неможливе без підвищення правової культури суспільства, виховання у кожного громадянина глибокої поваги до закону, формування готовності безпосередньо та активно брати участь у втіленні нормативних положень у повсякденне життя.

Разом із тим, сучасний стан держави і права перебуває у складному взаємозв'язку з процесами модернізації, що відбуваються в країні, процесами широкого впровадження та застосування новітніх інформаційних технологій [12, с. 27–34; 13, с. 360–389; 14, с. 90–94]. Проблеми взаємозв'язку сучасної правової культури та інформаційних технологій потребують особливої уваги. Тим більш, враховуючи те, що правова культура нині відрізняється від тієї, що була раніше, адже змінюється суспільне життя, змінюються соціальні, політичні та економічні умови.

В наш час зміна правової культури пов'язана із процесом функціонування Інтернету як джерела правової інформації, що організує двосторонній зв'язок між державою та особою. У зв'язку з функціонуванням Інтернету як одного з різновидів інформаційних технологій та його впливу на правову культуру з'являються нові суспільні відносини, які потребують правового регулювання.

Проголошення розвитку інформаційного суспільства в Україні і, як наслідок, процесу активного впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій, що розпочався, є засобом відображення реального життя, що показує різні аспекти впливу на правову культуру.

Кабінетом Міністрів України була схвалена «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» [15], яка визначила мету, базові прин-

ципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України.

На положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, програм співпраці з міжнародними організаціями, а також на засадах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони, невід'ємною частиною якої є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 – 2022 роки ґрунтуються пріоритетні напрями бюджетної політики нашої країни на 2022 – 2024 роки.

Відповідно до Бюджетної Декларації на 2022-2024 рр. у середньостроковому періоді зусилля Уряду мають бути спрямовані на підтримку макроекономічної стабільності, стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, виконання завдань спрямованих, зокрема, на: стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; посилення обороноздатності і безпеки держави; розвиток агропромислового комплексу; формування чистого та безпечного довкілля, збереження та відновлення природних екосистем; розвиток адміністративних послуг та їх цифровізацію, інформатизацію суспільства, сприяння розвитку ІТ-бізнесу, підвищення рівня цифрової грамотності українців; посилення енергонезалежності; створення ефективної та досконалої системи здійснення соціальної підтримки та пенсійного забезпечення населення; розвиток системи соціального захисту ветеранів війни; забезпечення якісної, сучасної і доступної середньої освіти, розбудову безпечної та інклюзивної системи освіти, створення сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти та забезпечення якості вищої освіти; забезпечення доступу до основних медичних послуг; підвищення рівня прозорості в управлінні державними фінансами.

Проводячи дослідження впливу інформаційних технологій на правову культуру, виділимо наступні особливості:

– поява нових суспільних відносин, що виникають у зв'язку з функціонуванням інформаційних технологій, і трансформація у зв'язку з цим суспільних відносин в основних сферах життя суспільства веде до зміни стану сучасної правової культури;

– сприяють розвитку такого елемента правової культури, як якість та поширеність юридичної освіти, підвищує її ефективність, сприяючи, водночас, підвищенню професійної правосвідомості, як різновиду правосвідомості, що є елементом правової культури;

– інформаційні технології, виступаючи джерелом двостороннього зв'язку між суспільством і державою, інформують суспільство про діяльність правових інститутів, підвищуючи продуктивність таких інститутів та правової культури всього суспільства;

– розвиток інформаційних технологій щодо підвищення рівня правової культури створює підґрунтя для ефективного запобігання злочинності.

Виступаючи як засіб відображення правової культури, як якісний стан життя суспільства головним завданням інформаційних технологій має виступати відображення сприйняття права як суспільної цінності, ступеня готовності діяти відповідно до вимог правових норм і характеру правомірної діяльності.

У свою чергу, правова культура повинна стати тим елементом, який включає в себе ті ефективні результати, отримані в процесі впровадження інформаційних технологій, що характеризують знання та розуміння права, підвищення рівня прозорості в управлінні державними фінансами, повагу до правових актів, та дотримання вимог закону.

Підсумовуючи зазначимо, що сьогодні всі зусилля мають бути спрямовані на досягнення значного прогресу в розбудові системи управління державними фінансами для забезпечення її відповідності вимогам сучасної ринкової економіки та пріоритетам розвитку України. Констатуючи зміни і стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, що відбуваються у світі, варто задуматися про подальше вдосконалення законодавства в частині захисту прав і свобод людини, над зміною інформаційної правової культури у нашому суспільстві. Якісна цифрова трансформація системи управління державними фінансами повинна супроводжуватися об'єднанням інформаційних систем у режимі он-лайн, створенням єдиної бази даних з актуальною інформацією, яка буде доступною для всіх органів державної влади, крім того, систему надання підтримки формування державного бюджету необхідно реалізовувати на новій програмній платформі, яка буде сприяти її подальшому розвитку.

Розуміння сутності правової культури суспільства дозволяє оцінити конкретно-історичний характер права, його тісний зв'язок з існуючим суспільним ладом, типом мислення, менталітетом та традиціями народу. Саме ці фактори визначають цінності та ідеали, що знаходять вираження в правовій системі, в тому числі, і в фінансовій системі. Всі ці питання мають важливе як нау-

ково-теоретичне, так і практично-прикладне значення. Необхідно пам'ятати, що рівень правової культури в значній ступені визначає якість всіх сфер діяльності суспільства, тож і будь-які перетворення необхідно починати з удосконалення змісту і форми права, юридичної практики та юридичної політики. Адже ефективність фінансово-правового регулювання визначається станом виконання суб'єктами фінансових правовідносин своїх обов'язків, закріплених у фінансово-правових нормах. У суспільстві з високим рівнем правової культури виконання обов'язків забезпечується головним чином за рахунок переконання учасників суспільних відносин у необхідності суспільно корисної поведінки.

Література

1. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#n284>
2. Положення про Комітет з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами. Наказ Міністерства фінансів України від 2 березня 2021 року № 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-21#Text>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Гол. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2002. 1440 с.
4. Информатика. Под ред. Н.В. Макаровой. М.: Финансы и статистика, 2004. 768 с.
5. Гетьман А. П. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2010. 368 с.
6. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
7. Костина А.В. Культурология. М.: КНОРУС, 2008. 320 с.
8. Еллинек Г. Отношение учения о государстве к социальным наукам // *Общее учение о государстве [Allgemeine Staatslehre, 1900]*. СПб. : Общественная польза, 1903. 532 с.
9. *Общетеоретическая юриспруденция*. Под ред. Ю.Н. Оборотова. О.: Феникс, 2011. 436 с.
10. Агапов Д.А. Правовая культура как элемент гражданского общества. *Правовая культура*. 2007. № 1 (2). С. 10-14.
11. *Право и культура*. Отв. ред. Н.С. Соколова. М., 2002. 420 с.
12. Латковська Т.А., Марущак А.В., Олексій У.О. Правові та теоретичні проблеми визначення інтернет-банкінгу в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. Львів. 2021. № 1 (36). С. 27–34.
13. Марущак А.В. Права людини в епоху діджиталізації. Монографія. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. 688 с.
14. Латковський П.П. Електронне урядування як інструмент стратегічного реагування на пандемічну кризу. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 3. С. 90–94.
15. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>.